

LÆRERPROFESJONALITET

Innledning

”Lærerprofesjonalitet” er et strategisk forskningsprogram ved Høgskolen i Bergen. Det ble etablert nov. 2008 og oppstartet jan. 2009. Det er organisert innenfor Senter for utdanningsforskning, avdeling lærerutdanning, der det også foregår en rekke andre utdanningsforskningsrelaterte aktiviteter/prosjekter. Pr. jan. 2010 består ”Lærerprofesjonalitet” av 25 delprosjekt av ulik varighet og omfang. Det involverer fem professorer, sju dr. stipendiater, en rekke forskere, studenter og lærere i skole/barnehage.

Forskningsprogrammet fokuserer mot ulike aspekter ved lærerarbeid/didaktisk praksis som profesjonsutøvelse og det retter seg mot alle fagområder både i praksisfelt (barnehage og skoleverk) og i utdanning for dette. Med dette som samlende fokus inkluderer programmet både mer tradisjonell lærerrelevant profesjonsproblematikk som samfunnsoppdrag og – mandat, etikk, kunnskapsstrukturer og kunnskapsproduksjon, kjønn, profesjonsidentitet, profesjonsutøvelse, profesjonsidealer, dynamikker innenfor profesjonsfeltet, relasjoner innenfor profesjonsvirke, didaktisk skjønn, tillit, autonomi for eksempel i kunnskapsproduksjon etc. Samtidig ønsker programmet å utfordre denne og også vende seg mot problematikk som hittil er lite tematisert og utforsket. Eksempel på slik problematikk kan for eksempel være hvordan konstrueres lærerprofesjonalitet og lærerarbeid i det offentlige rommet, profesjonsetikk og hvordan profesjoner og profesjonsutøvere *utformes* gjennom dannelsmekanismer og på dannelsarenaer, ”glokale” (sam-ord for globale og lokale) utfordringer, co - operativ kunnskapsutvikling mellom utdannere, forskere og praktiserende lærere, sammenhenger mellom profesjons*inn*øvelse og profesjons*ut*øvelse. Slik problematikk angår også lærerkompetanse som subjektentrert, relasjonell og/eller distribuert, vilkår for profesjonell egenutvikling og sammenhenger mellom utdanningsforskning og lærerpraksis og ikke minst problematikk knyttet til selve det å forske i lærerarbeid som profesjonsutøvelse osv.

Fokus i programmet vil særlig være rettet mot praksisfelt og lærerutdanning og mot sammenhenger mellom disse arenaer. Det vil ha oppmerksomhet mot (didaktiske) praksiser slik de utspilles i det konkrete hverdagslige profesjonsfeltet og hvordan strukturer, krefter og relasjoner i den mer omfattende kulturelle, samfunnsmessige og historiske kontekst legger føringer for hvordan disse praksiser utformes/konstitueres (dvs. får sin praksisform), foregår og etablerer vilkår for danning. Det vil også være rettet mot de utdanningspraksiser som foregår innenfor den institusjonelle utdanningstiden i lærerutdanningen og gjennom hvilke lærerstudenten gjør erfaringer og utvikler profesjonskunnskap og – identitet, sitt profesjonelle selv. Det forskes på hvordan mekanismer strukturerer og regulerer hva slags kunnskap som kan utvikles i lærerutdanningen og hvordan denne kunnskap internaliseres og fungerer som disiplineringsmekanismer - både for studenter og utdannere som profesjonelle utøvere. Sånn sett vil ”Lærerprofesjonalitet” ha en særlig *epistemologisk* karakter og stå i sentrum for en problematikk om *lærerutdanningen som kunnskapsorganisasjon og dannelsarena*.

Denne innsikt skal sammen med erfaringer fra delprosjekter rettet mot praksisfeltet, fra annen forskning og fra andre lærerutdanningsmiljøer, bidra til å skissere evt. alternative og forbedrede modeller for organisering av utdanningspraksis. Programmet vil således også ha karakter av utvikling og av nyskaping.

Hvorfor forske på lærerprofesjonalitet?

Lærerprofesjonalitet er et svært sentralt begrep innenfor lærerpraksis og innenfor lærerutdanning for barnehage og skole. Danning av lærer/læreren som profesjonsutøver og innsikt i og refleksjon omkring dette er selve hovedoppgaven for utdanningen. Imidlertid, hva begrepet innebærer mer spesifikt, hva det omfatter, hvilke evt. dilemmaer og forpliktelser det rommer og hva som skal til og hva som gjør at ulike former for lærerprofesjonalitet utvikles, ikke minst pga. av at tidene skifter hva angår teknologi, kulturelle og andre forskyvninger osv. er det ulike og ikke minst lite artikulerte meninger om. Vi vet fremdeles svært lite om hvilke mekanismer som styrer virksomheten i utdanningen og som utformer innholdet i den. Det fins for eksempel lite forskning om hvordan organisasjonsmessige og administrative mønstre regulerer utdanningspraksis, om hvordan grunntekster i utdanningen og læremateriell, og utdanneres didaktiske strategier utformes og hvordan de strukturerer lærerstudentenes utvikling av profesjonalitet; deres tenkning og profesjonelle adferd.

Samtidig som *den profesjonelle lærer* hevdes som honnørord ved å vise til en som er kyndig i sin yrkesutøvelse, er det lite i lærerutdanningen som aksentuerer og problematiserer lærerens rolle og forventning som *profesjonsutøver*. Tilknytningen og forpliktelsen til lærerprofesjon og til lærerprofesjonsfeltet er ofte utydelig. Det rettes også kritikk mot lærerprofesjonen for å være svak som profesjon, for eksempel ved at lite refleksjon gjøres omkring de kunnskapsstrukturer som karakteriserer lærerprofesjonen til forskjell fra andre profesjoner, at dens relative autonomi (selvutvikler av kunnskap) er lite påaktet og gjennomført etc.

Prosjektet forstår i utgangspunktet profesjon som *en kollegial yrkessammenslutning* og lærerprofesjonalitet som *"karakteristiske trekk ved det læreren som medlem av en slik kollegial yrkessammenslutning foretar seg i sin yrkesutøvelse"*. Det er dette som det foreliggende programmet skal handle om. Samlet sett dreier det seg om lærerprofesjonalitetens vilkår, dens fremtredelsesform og effekt. Gjennom en rekke integrerte delprosjekter, hvorav ett allerede er avsluttet, søker programmet å utvikle grunnleggende innsikt i lærerprofesjonalitet som fenomen og implikasjoner av dette, og implementere denne innsikt inn i viktige strategiske oppgaver for lærerutdanningen, på lokalt så vel som på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Programmets utdanningspolitiske kontekst – eksterne dokument

Behovet for forskning for utvikling av kunnskapsbase om lærerprofesjonalitet og lærerutdanning som profesjonsutdanning er da også sterkt artikulert i en rekke sentrale dokument og tiltak:

Stortingsmelding 11 (2008 – 2009) Læreren Rollen og Utdanningen

I denne Stortingsmeldingen fremheves profesjonsaspektet ved lærervirksomhet meget sterkt. Meldingen understreker gjennomgående betydningen av å *vitenskapeliggjøre profesjonell lærervirksomhet*. Profesjonsrettingen; profesjonsbevissthet, profesjonsidentitet og ideen om *læreren som profesjonell yrkesutøver* er eksplisitt aksentuert. Det snakkes bl.a. om at økt kvalitet i skolen avhenger av lærere som kan forbedre sin egen undervisningspraksis gjennom *"profesjonell egenutvikling"* (s.10), at læreren må forstås som "...del av og bidragsyter i et profesjonelt fellesskap" (s.14) og at *"...profesjonsperspektivet og nærhet til yrkesutøvelsen må vektlegges i arbeidet med kompetanseheving av alle faggrupper i*

lærerutdanningene”(s.25) og at allmennlærernes *profesjonsidentitet* er karakteristisk ved å være særlig er mer praksisorientert” (s.45) osv.

Forskrifter for ny rammeplan

Den samme profesjonsinnretting er karakteristisk i den oppfølgende konkretisering av ny grunnlærerutdanning. (Høringsnotat om ny forskrift om rammeplan) Her heter det bl.a; at reformen innebærer også *økt profesjonsretting* og at utdanningene skal være forskningsbaserte og praksisorienterte. Forskriftens formål er å *sikre at lærerutdanningsinstitusjonen tilbyr integrerte, profesjonsrettede og forskningsbaserte grunnskolelærerutdanninger med høy faglig kvalitet og at de skal kjennetegnes av et nært samspill med profesjonsfeltet.*

Utdanningen skal *sette læreryrket inn i en historisk og samfunnsmessig sammenheng og bidra til kritisk refleksjon og profesjonsforståelse.* (s.2) Læringsmål for lærerkandidaten er bl.a å ” *ha kunnskap om nasjonalt og internasjonalt forsknings – og utviklingsarbeid med relevans for lærerprofesjonen*” og at lærerutdanningene skal være forankret i et forskningsaktivt miljø.

Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen

Disse vektlegger at organisering skal fremme...gjennomgående profesjonsretting og forskningsforankring. Utdanningen, hevdes det, skal organiseres som profesjonsutdanninger som gir sammenheng og progresjon i opplæringen. Utdanningenes praksisforankring står sentralt når det gjelder å tydeliggjøre profesjonsrettingen i grunnskolelærerutdanningene. Bl.a. slaø bacheloroppgavene være profesjonsrettet og det nye pedagogikkfaget, pedagogikk og elevkunnskap, skal tiltenkes en rolle som overordnet profesjonsfag. Ved siden av å utdanne lærere med solid faglig kompetanse, har *høyere utdanningsinstitusjoner også ansvar for å legge til rette for en dannelsesprosess. Det betyr bl. a å utvikle etiske og historiske perspektiver på egen yrkesrolle og kritiske perspektiver på lærerprofesjonens samfunnsrolle.* Kommende lærere må også ha god forståelse for globale spørsmål og bærekraftig utvikling. Videre hevdes det at *lærerutdanning som profesjonsutdanning bør utvikles gjennom kontinuerlig og systematisk forskning.* Utvikling av lærerens profesjonelle rolle og identiteter nevnt som 15stp. emne. Dette emnet omhandler *endringer i lærer- og elevrollen i et historisk, filosofisk, samfunnsmessig og internasjonalt perspektiv. Dette innebærer kunnskap om skolen som organisasjon, profesjonelt utviklingsarbeid og profesjonsetisk bevissthet* som grunnlag for læreres samarbeid med kolleger, foresatte og ulike instanser

Dannelsesutvalgets innstilling ”Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre”

diskuterer dannelsesperspektiver innenfor høyere utdanning, bl.a. sammenhenger mellom kunnskap og dannelse. I særlig grad vies plass til diskusjoner om dannelsens plass og nødvendighet i *profesjonsutdanninger*, bl.a. hvordan lærerarbeid som profesjonsvirksomhet og utdanning for det, i sin kjerne innebærer dannelsesproblematikk. Utvikling av slik dannelse er grunnleggende sett et dannelsesprosjekt. Det samme er forskerutdanning og utvikling av vitenskapsteoretisk og –etisk kompetanse.

NOKUT - evalueringen av ALU

peker på at vi mangler begrep og fagterminologi for å snakke om den yrkes- og profesjonsforskningen som gjøres innenfor lærerutdanningen og skolen. Uten et slikt vitenskapelig språk som er internalisert blant ansatte i skolen/barnehagen og i lærerutdanningene, hevder evalueringen, at blir det vanskelig å vitenskapeliggjøre våre fagområder. En konsekvens av dette vil kunne være dårligere mulighet til forskningssatsning og til fokus på forskning. Ikke minst vil det kunne være til hinder for utvikling av mer faglig kommunikasjon og kontakt mellom lærerutdanning og praksisfeltet. En viktig oppgave i en

slik situasjon blir å utvikle et teorigrunnlag for utforskning av lærerutdanning og profesjonsutdanning forøvrig. I kap. 2 om lærerutdanning som profesjonsutdanning hevdes betydningen av å etablere en felles og anerkjent vitenskapelig kunnskapsbasis som gir tyngde og tillit til lærernes profesjonalitet i yrkesutøvelsen. Profesjonsutvikling og økt profesjonsbevissthet vurderes som viktig, ikke minst for heving av utdanningens og læreryrkets status.

NFRs policy for forskning i de statlige høyskoler

hevder at vi trenger forskning som ”styrker koblingen mellom utdanning, vitenskap og yrke, og som styrker både det vitenskapelige grunnlaget for forskning innenfor de nye profesjonsutdanningene (inkl. lærer-, førskolelærere) og forskning om profesjonene og profesjonsutøvelse, og som gjør profesjonsinnretningen tydeligere. Dette som bidrag til forbedret praksis. Et hovedelement i satsningen skal være *innenfor* profesjonen selv.

Stjernøinnstillingen ”Ny struktur i høyere utdanning”

hevder også at det drives for lite FoU-virksomhet rettet mot profesjonens yrkesfelt og at kontakten mellom undervisningen og praksisfeltet ikke er god nok. Den uttrykker klare bekymringer over mangelen på forskningsbasert kunnskap om høyere utdanning. Som et resultat har enkelte utdanninger, bl.a viktige profesjonsutdanninger, til tider fremstått som ”ideologistyrte” heller enn styrt av kunnskap om det aktuelle utdannings- og yrkesfeltet”. Universiteter og høyskoler oppfordres derfor i sterk grad til å forske mer på seg selv for å utvikle en systematisk kunnskapsbase og et bedre kunnskapsgrunnlag å trekke på. (s.193). Slike tiltak, sier innstillingen, er et institusjonelt ansvar og utarbeidede forbedringsstrategier kan fungere som modeller for institusjonsforbedringstiltak i hele høyskolesektoren. Stjernøinnstillingen diskuterer også, i likhet med (og forut for) ”Dannelsesutvalget”, problematikk i forhold til profesjonsutdanning og dannelses. Bl. a nevnes behovet for et *modernisert profesjonsideal* med utfordringer for høyskolene:

”Institusjonene må klare å forene sin økende betydning for økonomisk utvikling, velferd og miljø med sin rolle som dannelsesinstitusjoner og sin betydning for nasjonens kulturelle og sosiale utvikling.” (s. 15)

”Den postmoderne vending i de siste tiårene av det forrige århundret og den økende individualiseringen representerte en ny utfordring mot det gamle dannelsesbegrepet. Det ble vanskeligere å opprettholde et enhetlig begrep med klare kriterier – en kanon med fast innhold. For universitetene og høyskolene ble utfordringen å formulere et dannelsesbegrep som er relevant for den moderne og globaliserte verden og den rollen de akademiske institusjonene skal ha i denne. Til dette begrepet hører verdier som demokrati, menneskerettigheter, etisk refleksjon, åpent tilgjengelig kunnskap, herredømmefri kommunikasjon, saklighet integrasjon...” (s.19)

”Det pålegger altså institusjonene selv å mestre de dilemmaene som følger av spenningen mellom på den ene siden høyere utdannings økende betydning som produktiv kraft og på den annen side den oppgave når det gjelder dannelse, kritisk refleksjon, demokrati og kultur- og identitetsformidling.” (s.24)

”Endelig bør et modernisert dannelsesbegrep være et sentralt moment ved utvikling av fag og studier i en tid da institusjonene i høyere utdanning møter sterkere – og ofte legitime – krav om tilpasning til arbeidslivet og om at kunnskap, utdanning og forskning skal bidra til nasjonens økonomiske utvikling og møtet med nye globale utfordringer.” (s.25)

Programmets fremtidige strategiske betydning for HiB

Forskningsprogrammet er blitt aktualisert av en rekke utdanningspolitiske realiteter som (forsknings)strategisk sett, både på kort og lang sikt, vil kunne ha stor betydning for HiB.

HiBs strategiske plan – og satsningsområder

Forskningsprogrammet er svært sentralt i forhold til HiBs strategiske plan, bl.a. ved planens visjon om HiB som veiviser til ”Kunnskap, kultur og yrke”, og ved sentrale formuleringer om å prioritere profesjonsutdanning og forskning og utviklingsarbeid som støtter denne virksomheten. På avdelingsnivå bidrar det til å realisere satsningsområdet om ”profesjonskunnskap med vekt på didaktikk”. Det organiserer mange fou - prosjekter ved avdelingen som faller inn under denne paraplyen og etablerer samtidig en viktig forskningsmessig kontekst for stipendiater som er og som blir tilsatt innenfor dette området.

Mastergrad i undervisningsvitenskap

Programmet knyttes opp mot den profesjonsrettede mastergrad i undervisningsvitenskap som startet opp høsten 2009. Det vil både tematisk og gjennom dets arbeidsform ha en sentral funksjon i forhold til dette masterstudiet både som kontekst for og som integrerende matrise for den forskning som ligger som forutsetning for, etablering og drift av dette mastergradstilbudet. Det vil også skape en svært spennende forskningskontekst for aktører både ved dets internasjonale orientering og ved den aktivitet og den standard som vil genereres av forskningen. Denne relevans er også tydeliggjort gjennom tematiseringer i denne mastergraden. Startmodulen heter for eksempel ”Lærerarbeid” og skal legge grunnen for en forståelse av lærerarbeid i et samfunnmessig, institusjonelt, kulturelt og flerkulturelt perspektiv. Med utgangspunkt i nåtiden blir det undersøkt hvordan lærerprofesjonen har utviklet seg historisk til den posisjon og funksjon den har i dag, og reflektert kritisk omkring profesjonens fremtid.

Nasjonal forskerskole rettet mot lærerutdanningene (NAFOL)

Forskningsprogrammet vil kunne ha en kompatibel og spennende funksjon i forhold til den nasjonale nettverksbaserte forskerskolen rettet mot lærerutdanningene (NAFOL) som nå er igangsatt. I kraft av å være nettverksdeltaker i denne forskerskolen vil HiB bl.a. kunne utvikle og tilby dr. gradskurser for stipendiatene. (Dette gjøres for eksempel allerede nov. 2010). Slike kurser vil være naturlig å utvikle omkring noen av de delprosjekter eller arbeidsformer som programmet består av. Relevansen overfor NAFOL blir også tydelig gjennom likeheten mellom forskningsprogrammets tematikk og NAFOLs overgripende forskningsområder som er ”Læreres samfunnsmandat, profesjonsforståelse og profesjonsutøvelse” og ”didaktiske praksiser”. Det er også bl.a. innenfor dette området at Høgskolen forventes å utvikle kursbidrag og gi dr. gradsveiledning. Denne nasjonale forskerskolen vil også kunne fungere som en svært viktig ”flying start” og også utgjøre en viktig vitenskapelig kontekst for kandidater fra HiB som ønsker å rette sin forskeroppmærksomhet mot lærerutdanningene og arbeid for en PhD grad.

Dr. gradsprogram

Både forskningsprogrammets tematikk og dets teoretiske grep, sosial epistemologi, vil også være svært fruktbart og kompatibelt i forhold til det dr. gradsprogram PhD - program som nå er under utvikling ved avdelingen. I likhet med perspektiver i dette kommende PhD - programmet som handler om vilkår for danning og om didaktiske praksiser: deres vilkår,

fremtredelsesform og effekt, er grunnideen om at lærerprofesjonalitet ikke er noe statisk, entydig eller gitt, men er noe som utformes/dvs. får sin form bl.a. gjennom de utdanningspraksiser som muliggjøres ved utdanningen.

Teoretisk perspektiv – sosial epistemologi

For å forstå den ofte meget komplekse utdanningsvirkelighet innenfor hvilken utvikling av lærerprofesjonalitet gis vilkår, vil det være nødvendig med et vidt spekter av kompatible teoretiske begrep og metodiske tilnærminger. *Sosial epistemologi*, som konstruerer, organiserer og holder sammen programmet er en bred retning/gren innen sosio-kulturell orientering til vitenskapelig arbeid som trekker på og vever sammen bidrag fra bl.a. språkteori, sosial teori, institusjons- og organisasjonsteori, maktteori, kulturanalyse, diskursteori, teori om identitetsdanning, og didaktisk teori.

Sosial epistemologi slik retningen er manifestert i bl.a. arbeidene til Bourdieu, Vygotsky, Säljö, Foucault, Bakhtin, Cetina, Ångström og Rose har bl.a. det til felles at de er opptatt av å undersøke bl.a. hvordan utdannings- og institusjonelle praksiser blir premisslagt og utformet, og hvordan både modi for deltakelser og også karakteristiske trekk ved disse praksisene får betydning for utvikling av profesjonskunnskap og profesjonsidentitet, utvikling av lærerprofesjonalitet. I denne sammenheng er sosial epistemologi også interessert i koblingen mellom *kunnskap og makt* slik denne for eksempel er innskrevet i artefakter, i tilgjengelig utstyr og materiell, i tatt - for - gitte praksiser, i kategoriseringer og i hegemoniske måter å tenke og handle på, i formularer, i teknikker og relasjoner.

Spesielle bidrag innenfor sosial epistemologi, f.eks fra Bourdieu og Foucault, er særlig opptatt av det *romlige* i den forstand at de forstår ethvert utdanningsfenomen som situert i et omfattende og dynamisk curriculært¹ rom eller felt innenfor hvilket fagdiskurser sirkulerer og opererer, diskurser som tilbyr subjektet (subjekt)posisjoner fra hvilke de gis bestemte muligheter til å tenke, vurdere og handle på visse måter. Dette rommet har historiske så vel som topografiske dimensjoner. Derfor retter SE – i bestrebelsene for å forstå utforming av individet/lærersubjektets sjel - oppmerksomheten primært mot feltet, dvs. mot det rommet virksomheten gis muligheter til å utformes.

Sosialt epistemologiske retninger er også opptatt av *verbalspråkets funksjon* i etablering av profesjonskunnskap og - identitet. Hverdagsspråket og det gjengse institusjonelle språk; kategoriseringer og argumentasjonsformer, har potensiale til å konstruere og konsolidere profesjonell identitet. Denne konstruerende rolle til språket får også betydning for måten man utfører forskningen, ved at teorier, vitenskapelige så vel som disiplin - faglige, fungerer som linser og tenkeredskap for intellektuelle operasjoner. Derfor må også forskningen selv underlegge seg det samme kritiske blikk på hvordan verbalspråkets (for øvrig også de metodiske grep man anvender) både muliggjør og avgrenser den innsikt som blir mulig. Man må praktisere det Bourdieu betegner "*epistemisk refleksivitet*".

Sosial epistemologi fokuserer, i bestrebelsene på å forstå koblinger mellom kunnskapsproduksjon og identitetskonstruksjon, på arbeidsmåtene som dominerer i utdanningen. Makt er, iflg Foucault, innskrevet i *måtene* man kommer til kunnskap på og i de

¹ Begrepet curriculært viser til det engelske begrepet curriculum (opprinnelig lat.) som refererer til de totale erfaringer som studenter gjør ved å befinne seg i en utdanningskontekst.

måter denne kunnskap blir brukt til å intervensere i sosiale situasjoner. Dette impliserer også måter man reiser spørsmål omkring, samler data/utforsker, artikulere og ikke minst dokumenterer lærerprofesjonalitet og oppdaterer seg selv som profesjonsutøver. For å forstå sammenhengen mellom kunnskap og identitet må man derfor studere de måter lærerstudenten blir involvert i ulike praksiser; de måter lærematerialet blir brukt på i læringssituasjoner; hvordan spørsmål til lærestoffet blir stilt; hvordan læringssituasjoner blir sosialt regissert, osv. Man må, for å utforske lærerkunnskap og – identitet, samlet sett studere de ofte subtile mekanismer gjennom hvilke lærerstudenten blir styrt eller styrer seg selv. Det er dette Nicholas Rose snakker om når han hevder at utdanningsinstitusjoner kan forstås som “human technologies”. For å forstå utforming av profesjonssubjektet og utforming av lærerprofesjonalitet må man identifisere og eksaminere de *styringsteknologier* som opererer innenfor lærerutdanningen og gjennom hvilke lærerstudent – og utdanneren også – blir styrt eller styrer seg selv til å være på visse måter. Slik sett er sosial epistemologi opptatt av formende prosesser av fenomen, som for eksempel disposisjoner ved subjektet, som for eksempel lærerprofesjonalitet. Et begrep som Foucaults ”livsetikk” vil kunne være anvendelig her.

Et sosialt epistemologisk perspektiv ser ikke lærerprofesjonalitet som noe endelig, entydig og gitt, men som noe som *utformes* innenfor sosio-kulturelle omstendigheter. Der finnes ingen gitte regler som for evig og alltid vil kunne realisere hva profesjonell lærerpraksis innebærer. Dette blir tydelig om man anlegger et historisk og kulturelt perspektiv på ”den gode lærer”. Derfor vil et SE-perspektiv se det som viktig å historisere kunnskapen bl.a. for, gjennom nåtidshistoriske analyser, å forstå hvordan fortiden trenger inn i og former nåtiden gjennom tenkemåter, metaforer og etablerte tatt for gitte praksiser, teknikker og strukturer og reguleringer og avgrensninger av handlingsrom. Dette får også betydning for substansen i lærerprofesjonaliteten; lærerprofesjonalitet eksisterer aldri i et faglig vakuum; der er alltid en faglig dimensjon, en moralsk - etisk dimensjon, en estetisk dimensjon, en sosial politisk og didaktisk – ideologisk dimensjon.

Dette teoretiske perspektivet/grepet som konstruerer programmet og holder det sammen konstruerer også, og er reflektert i den organisatoriske modell for programmet med fire forskningsområder som hvert inneholder delprosjekter.

Summarum

- Sosial epistemologi (SE) er kritisk til eksisterende kunnskap og kategoriseringer (bl.a. angående profesjoner og forskning på profesjoner)
- SE er opptatt av hvordan ting (profesjonalitet/den profesjonelle lærer, utdanningspraksiser etc.) utformes, gjennom teknologier/formende mekanismer
- SE er opptatt av sammenhenger mellom kunnskap og makt og hvordan slike sammenhenger får betydning for danningen av objekter og subjekter
- SE fokuserer mot praksiser og vilkår for praksiser
- SE historiserer kunnskapen; undersøker hvordan fortiden trenger inn i og former nåtiden gjennom for eks. tenkemåter, språk, argumentasjonsformer, metaforer og tatt - for - gitte praksiser

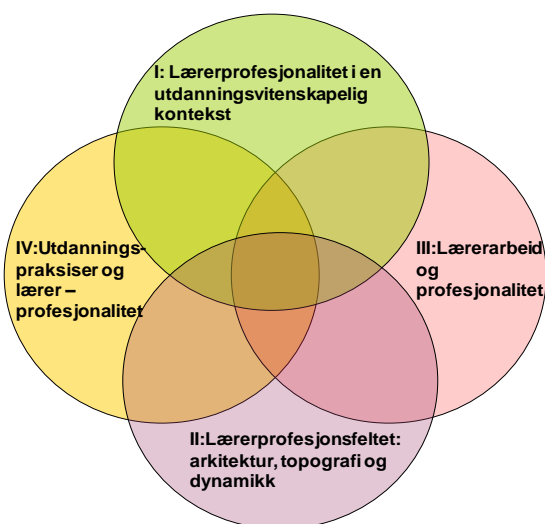
- SE fokuserer på måtene, artefaktene, redskapene, språkformene, argumentasjonsmåtene ting skjer gjennom og ved hjelp av
- SE vektlegger epistemisk refleksivitet, dvs. stiller også egne forskningsstrategier i kritisk lys

Organisering av programmet

Programmet er organisert gjennom fire forskningsområder som hvert innebærer delprosjekter. Hvert av forskningsområdene har en ansvarlig. Disse utgjør programmets interne styringsgruppe.

De fire forskningsområdene er:

- **Forskningsområde I:**
Lærerprofesjonalitet i en utdanningsvitenskapelig kontekst
ansvarlig: dr. Tom Are Trippestad
- **Forskningsområde II:**
Lærerprofesjonsfeltet: arkitektur, topografi og dynamikk
ansvarlig: prof. Thorolf Krüger
- **Forskningsområde III:**
Lærerarbeid og profesjonalitet
ansvarlig: prof. Inger Eriksson
- **Forskningsområde IV:**
Utdanningspraksiser og lærerprofesjonalitet
ansvarlig: prof. Thorolf Krüger

Områdene utforskes innenfor en *dynamisk struktur*. Det innebærer bl.a. at de utforskes parallelt, utveksler og diskuterer gjensidig erfaringer fra de ulike områder/delprosjekter. Slik både bidrar de til det empiriske grunnlag for utforskningen av lærerprofesjonalitet og også kontinuerlig utfordrer til nye problemstillinger. Denne dynamiske strukturen innebærer også at nye delprosjekter kan komme til, at delprosjektene i noen grad kan samordnes og at de kan justeres ut fra bl.a. aktualitet, tilgjengelig forskerkompetanse og finansieringsmuligheter.

Som modellen indikerer, så vil delprosjektene, selv om de er fremstilt som tilhørende bestemte forskningsområder, ofte befinne seg mellom praksisfelt og lærerutdanning. Det gjelder både hva angår aktuell tematikk og hva angår deltakere i delprosjektene. For eksempel vil forskere, lærerutdannere, studenter og også praktikere i feltet ofte være sammen om både problemstilling og forskningsgjennomføring.

Av ca 25 delprosjekt er 22 i gang, 1 er avsluttet. Omfanget på delprosjektene varierer. Noen, bl.a. NFR - finansierte prosjekter og dr. gradsprosjekter, er fireårige prosjekt. Andre er prosjekter som utføres av enkeltforskere og som kan vare i ca. ½ år.

Delprosjekter

FORSKNINGSOMRÅDE I: Lærerprofesjonalitet i en utdanningsvitenskapelig kontekst

Delprosjekt 1: Begrepet ”lærerprofesjonalitet” og forskningsutfordringer – et pågående prosjekt

Delprosjektet problematiserer begrepet lærerprofesjonalitet, begrunner temaet og diskuterer hvordan det kan gjøres forskbart. Det beskriver programmets vitenskapsteoretiske perspektiv, sosial epistemologi, og diskuterer hvordan ulike retninger innenfor dette kan være fruktbare som forskningsredskaper spesifikt knyttet til de ulike delprosjektene. Gjennom denne innledende problematiseringen vil også delprosjektet ha en forberedende og en åpnende funksjon for delprosjektene i de andre delområdene. Mer konkret utfordrer det til spørsmål som ulike delprosjekter søker å utforske nærmere og på en empirisk måte: Hva fester en blikket ved og hvor stort bør synsfeltet være når en søker å utforske læreprofesjonalitet? Og hvordan artikulere og dokumentere slik innsikt? Hva kan sies å være relevante spørsmål eller relevante temaer når en undersøker lærerprofesjonalitet?

Professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 2: Dannings- og meningsteoretiske tilnærminger til utdanningsvitenskap og lærerprofesjonalitet - et nystartet prosjekt

Prosjektet sikter mot å synliggjøre kompetansen HiB/AL har på dannelses- og meningsteori, utvikle den, føre kompetansen sammen og få til et konsentrert og konstruktivt samarbeid, publisering og søknader i de nyetablerte forskergruppene ved avdelingen. Denne skal danne grunnlag for nyskapende, tverrfaglige forskning innenfor ”Lærerprofesjonalitet” og i front i utdanningsvitenskap. Prosjektet vil i tillegg til å utnytte eksisterende kompetanse ved HiB hente inn sentrale danningsteoretikere i Norden til seminarer, knytte kontakter, skape nettverk og få kvalitet på samtalen, debatten og opplesingen av fagfeltet, registrere sentrale tidsskrift, konferanser og seminarer internasjonalt og nasjonalt. Viktige delmål er å bygge nettverk, få oversikt over relevante forskningsprogrammer og – miljøer å sikte seg inn på både i Norge, Norden og EU, på kort og lang sikt. Prosjektet vil også innebære publiseringer i form av artikler som springer ut av samtalen, debatten, seminaret og planlegge og gjennomføre gode søknader til NFR programmet Utdanning 2020.

I tillegg til den strategiske funksjon skissert overfor arbeider prosjektet med å utvikle teoretisk og metodisk basis for programmet og for på sikt å utvikle nasjonale og internasjonale forskningssøknader, artikler og sentrale publikasjoner for forskergrupper innenfor avdeling

for lærerutdanning ved HiB. Danningsbegrepet og ulike former for meningsteori har stått sentralt som nyskapende tema og metodiske tilnærminger (teksttilnærminger, kulturanalyse, diskursanalyse og nyretorikk) blant humanistiske fag og etter hvert i noen grad i samfunnsvitenskapene. Meningsteori slik den utspiller seg innenfor den språklige og ikoniske vendingen er i dag i den teoretiske og metodiske front i humaniora og samfunnsvitenskaper, og hvor begreper som danning, kunnskapsproduksjon, kunnskapsutvikling og kunnskapsorganisering er sentrale – begreper som også har en nøkkelfunksjon i forskningsprogrammet.

En sentral del av dette delprosjektet, og også av forskningsprogrammet generelt, utgjøres av diskusjons- og møtestedet FORUD (Forum for utdanningsvitenskap og dannelsingsproblematikk) <http://www.hib.no/senter/suf/FORUD.asp>.

Førsteamanuensis PhD Tom Are Trippestad

FORSKNINGSOMRÅDE II: Lærerprofesjonsfeltet; arkitektur, dynamikk og topografi

Delprosjekt 3: Lærerprofesjonsfeltet – et pågående kartleggingsprosjekt

Prosjektet som ble oppstartet høst 2009, kartlegger, problematiserer og beskriver sentrale aspekter ved den sosio-kulturelle og (profesjons)politiske kontekst/det rom som lærerprofesjonalitet inngår i, næres av og tilskrives autoritet og mening innenfor. Sentrale agenter, relasjoner og andre formende krefter i feltet som er med på å sette dagsorden angående lærerarbeid som profesjonsutøvelse, kartlegges. Viktige spørsmål blir hvilke diskurser om profesjonalitet som sirkulerer i feltet, hvordan de skapes, opprettholdes og hvordan visse diskurser får hegemoni. Således søker det å ”tegne et bilde” av de forhold som virker sammen, de mekanismer; krefter, relasjoner, dynamikker og mangfoldige forhold som synes å konstruere og konstituere vilkår for fenomenets (lærerprofesjonalitet) eksistens, frembringelse og relative stabilitet i det offentlige rommet. Prosjektet søker å utvikle en referanseramme og en kontekst som øvrige delprosjekt kan situere sine egne problemstillinger i. På et mer spesifikt plan angående *utdanning* for lærerprofesjonalitet, retter delprosjektet blikket mot arkitekturen, dynamikker og topografier i lærerutdanningen selv som kan tenkes å utgjøre dannelsingsvilkår for lærerstudenter så vel som for utdannere selv.

Professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 4: Lærerprofesjonalitet/profesjonsidealer som konstruert i utdanningspolitiske tekster/styringsdokument - et pågående prosjekt

Det tredje delprosjektet innenfor forskningsområdet fokuserer mer spesifikt mot utdanningspolitiske tekster – både den relative politisk-autoritative status disse synes å ha, og hvordan tekstene konstruerer og predisponerer for bestemte oppfatninger av lærerprofesjonalitet. Slike tekster; de begrep, argumentasjonsmåter og metaforer de består av og brukes på, kan forstås som kunnskapsregulerende teknologier og styringsmekanismer i den forstand at de bidrar til å etablere både utdanningsmessige og forskningsmessige prioriteringer ved de profesjonsidealer de innskriver og ved den relative synliggjøring de gjør av profesjons behov, status og legitimeringer. Gjennom måten de beskriver feltet, klassifiserer fenomen,

tilskriver den profesjonelle lærerpraksis bestemte kvaliteter, og setter de agenda og grenser for debatt, og legger føringer for både institusjonelle og individuelle praksiser; for prioriteringer, strategier og handlinger og for progresjon. Delområdet søker både å *beskrive* eksisterende tekster, men også å *rokke ved de sannheter* de (ofte implisitt og ureflektert) er tuftet på, de argumentasjonsmåter som anvendes, den forskning de viser til og slik problematisere hvordan de setter grenser for hva som er å forstå som relevant problematikk og hvordan forholde seg til denne.

Førsteamanuensis PhD Tom Are Trippestad

Delprosjekt 5: "The Glocal Teacher" – internasjonale komparative studier av lærerprofesjonsidentitet - et prosjekt under utvikling

Lærerprofesjonsfeltet inkluderer den internasjonale arena. Lærere skal danne elever og samfunn til å takle fremtidige utfordringer. Problematikkene man vil møte vil være lokale og samtidig av global karakter. Globaliseringen er i dag uten tilstrekkelig institusjonalisering. Lærerne og lærerutdanningene vil være blant de viktigste institusjonene å utvikle for å møte en slik problematikk. Det er viktig å identifisere kunnskaper, meningsdanning, verdier og dannelsespraksiser hos lærerutdannere og lærere i et slikt perspektiv som er, eller kan fungere på tvers av nasjonalstater og kulturer.

Forbindelsen mellom det lokale og globale kalles gjerne et "glokalt" perspektiv. Den globale problematikken eksisterer i lys av lokale problematikker og motsatt. Moderne læreutdanninger er utviklet innenfor nasjonalstatens rammer og innenfor nasjonal logikk, og kan like gjerne være til hinder for denne type institusjonalisering som en hjelp til å møte utfordringene. *The Glocal Teacher* tar sikte på å problematisere, identifisere, danne og utvikle kunnskaper og perspektiver hos lærere på tvers av kulturer og nasjonalstater under global problematikk. Den vil tematisere kulturmøter, samarbeid, interkulturell forståelse som basis for institusjonalisering. Prosjektet er normativt ved sin ambisjon om å utvikle dannelses- og meningsteoretiske modeller for møtet mellom den globale lærere som utdanner den universelle eleven til å kunne møte de globale utfordringene

Prosjektet vil også ha en samordnende funksjon for en del av delprosjektene, eksempelvis "Lærerprofesjonalitet i kulturelle møter", "Den IKT-kompetente lærer" og komparative studier av barnehagelærere mellom Norge og Kina (delprosjekt under BDA). Det er slik sett et rammeprojekt som vil trekke på/og samarbeide med andre delprosjekter.

Førsteamanuensis PhD Tom Are Trippestad

FORSKNINGSOMRÅDE III: Lærerarbeid og profesjonalitet

Delprosjekt 6: Læreres kunnskapsoppdrag: om lærerprofesjonalitet, kunnskapskultur og dannelsespotensiale - et prosjekt under planlegging

Lærerprofesjonalitet kan oppfattes som et mangedimensjonalt epistemologisk prosjekt. Det læreren foretar seg når han/hun underviser, kan forstås som en modus for undervisningskunnskap. Denne kunnskap kan sees å inneha en bestemt struktur som gjør at han/hun persiperer, tolker, intervenerer og begrunner sin deltakelse i verden på bestemte måter. Samtidig så legger den måten læreren forstår kunnskapsoppdraget og gjennomfører undervisningen på, premisser for hva slags kunnskap elever kan utvikle. Måten lærere organiserer læringssituasjoner, involverer elever i disse, og tilskriver dem forventet adferd,

legger sterke føringer på hva slags erfaringer elevene kan gjøre, hva slags (fag)kunnskap de kan utvikle og hvordan de dannes som subjekter.

Tradisjonell profesjonsforskning har i høy utstrekning en kunnskapsinteresse som handler om å beskrive, forklare og problematisere det som i vid mening ses som lærerens profesjonelle yrkesutøvelse - en forskning som i første rekke har blitt utviklet innenfor og for det vitenskapelige samfunnet og hvis resultat siden kan anvendes i lærerutdanningen. Svært lite av profesjonsforskningen har hatt fokus på å utvikle læreres profesjonelle kunnskapsbase (den base som skal ligge til grunn for de profesjonelle overveielser som etterspørres i praksis.)

I dag, med ett endret syn på kunnskap og kunnskapsutvikling (the practice turn & the linguistic turn) og med økt fokus på læringsteorier, kan profesjonsforskningen selv ha behov for å utvikle nye former. Det fins i dag interessante forskningsmodeller som har som sin kunnskapsinteresse å utvikle undervisningen (f.eks. design experiment, developmental teaching, learning studies, epistemic games) som kan utgjøre redskap for en profesjonsforskning som tar sikte på en ny type kunnskapsproduksjon. En måte kan være å skape forutsetning for ulike former for kollaborative prosjekt der forskere sammen med virksomme lærere utforsker og utvikle kunnskaper som kan bidra til utviklingen av læreres profesjonelle kunnskapsbase, som kan utvikle nye måter å forstå kunnskapens innhold; hva som gir opphav til vanskeligheter; hva som skaper forutsetninger for læring og hva som er til hinder i en viss undervisning osv.

Dette prosjektet tar altså formen av et kollaborativt prosjekt der forskere/lærerutdannere (en faglærer og en pedagog) sammen med virksomme lærere/førskolelærere utvikler kunnskaper om kunnskapens innhold og former, det didaktisk potensielle og det realiserede kunnskapsinnholdet i en viss undervisningspraksis samtidig som selve undervisningen kan kvalifiseres/forbedres og nye redskaper kan utvikles.

Professor Inger Eriksson

Delprosjekt 7: Didaktisk skjønn som aspekt ved lærerprofesjonalitet – et planlagt prosjekt

En stor del av lærerens virksomhet dreier seg om å vurdere ufordringer i ofte meget sammensatte og ubestemte situasjoner. Lærerprofesjonalitet impliserer således hvordan handle i didaktiske situasjoner uten eksplisitte regler å følge, Man handler på skjønn. Som epistemisk kategori er skjønn en bedømmende virksomhet under betingelser av ubestemthet. (Grimen og Molander 2008) allmenne handlingsregler gir sjelden entydige konklusjoner om hva som bør gjøres i konkrete tilfeller. For å fatte slike beslutninger må man også bruke dømmekraft. Delprosjektet utforsker under hvilke betingelser i skolesituasjoner at skjønn er uomgjengelig; hva karakteriserer skjønn som resonneringsform; de normative rammeverkene eller prinsippene som skjønn bindes av (skjønnets normative kontekster) og hvorfor skjønn kan være problematisk i didaktiske situasjoner.

Førstelektor Gerd Grimsæth

Delprosjekt 8: Barnehagen som danningsarena – et pågående prosjekt

Forskningsprosjektet fokuserer mot lærerprofesjonalitet som det å lese og forstå utdanningskulturer som danningsmekanismer. Det problematiserer, begrepsliggjør og utforsker sammenhenger mellom barnehagens kunnskapsinnhold og barnehagen som organisasjon. Av delprosjekt kan nevnes; ”Danningsprosesser i kinesiske og norske barnehager”, ”Barn som kulturskapere”, ”Verdensbilder i barnehager”, ”Vilkår for dannning av

kjønn”. Gjennom delprosjekter kartlegges og utforskes (sammen med bl.a. førskolelærere og lærerstudenter) hvordan kunnskap, sirkulerende diskurser og maktmekanismer strukturerer og regulerer barns bruk av leketøy og læremidler; vilkår for deltakelse og medvirkning og selvforståelse. Prosjektet er finansiert gjennom NFR (ca. 5 mill. innenfor SHP-prosjekter), og gjennom HiB internt. Det arbeides nå med konkrete planer for utgivelse av antologi om forskning på barnehager som dannelsarenaer.. Mer om prosjektene og virksomheten forøvrig:

<http://www.hib.no/senter/suf/forskningsprogram/BDA/Barnehagensomdanningsarena.asp>

Førsteamanuensis fil. dr. Elin E. Ødegaard

Delprosjekt 9: Morsmåsfagets kultur – en studie av faglig identitet og fagforvaltning hos islandske morsmåslærere - et pågående dr. gradsprosjekt

Lærerprofesjonalitet impliserer bl.a. problematikk knyttet til profesjonsbevissthet, faglig identitet og sammenhenger mellom utdanning og yrkesbevissthet. Dette dr. gradsprosjektet undersøker i hvilken grad der kan identifiseres felles profesjonsidentitet hos islandske morsmåslærere og sammenhenger mellom slik identitet, dannelsesidealer og utdanning. Dessuten undersøkes læreres faglige bakgrunn og profesjonelle løpebane og hvordan denne er formende for deres profesjonelle selvforståelse, deres refleksjoner om yrkes og deres utøvelse av det. Prosjektet er fullfinansiert gjennom eksternt rekrutteringsstipend. Stipendiaten har holdt og fått godkjent vitenskapsteoretisk fremlegg 17. des. 2009

Dr. stipendiat Kjersti Lea. Veiledere: I. aman. Laila Aase, UiB/prof. Thorolf Krüger

Delprosjekt 10: Læreboka i historiefaget - et pågående dr. gradsprosjekt

Lærerprofesjonalitet innebærer å forstå læremidler som strukturert av kunnskap og også som strukturerende på kunnskapsutvikling. Dette er temaet for dette dr.gradsprosjektet. Det utforsker hvordan kunnskap ligger innskrevet i lærebøker, i dette tilfellet i historiefaget, og konstruerer samfunnsbilder. Læreboka plasseres som et kulturelt produkt innenfor et sosio-kulturelt felt. Den forstås som en sentral ”agent” som både er strukturert av kunnskap og som bidrar til å strukturere og legge føringer på den kunnskap som utvikles. Prosjektet utforsker også hvilke kvalitetskriterier lærebokforskere legger til grunn. Det er et ”metaprojekt” for lærerutdanningen ved at det utforsker hvordan tenkemåter, standarder og normer tradisjonsbærer og reproduseres også gjennom forskningsaktiviteter. Prosjektet er fullfinansiert gjennom eksternt rekrutteringsstipend.

Dr. stipendiat Christian Sæle. Veileder: professor Karl Egil Johansen

Delprosjekt 11: Lærerprofesjonalitet og kjønn - et pågående dr. gradsprosjekt

Delprosjekt fokuserer mot kjønnsproblematikk som aspekt ved lærerprofesjonalitet. Gjennom nærstudier av musikkundervisning ved tre ungdomsskoler søker prosjektet å identifisere, vise frem og reflektere kritisk over hvordan kjønnsstrukturer og - mønstre er innskrevet i og formende på det som foregår. Ved hjelp av observasjoner, samtaler og dokumentanalyser utforskes hvordan diskurser om kjønn er innskrevet i elevs og lærers utsagn og samtale- og kommunikasjonsformer, i læreplaner og undervisningsmateriell, i prioriterte former for

undervisningsorganisering, i tatt for gitte praksiser, i vurderinger og prioriteringer av ulike slag. Nye innsikter fra prosjektet vil bli introdusert inn i diskusjoner av også mer prinsipiell didaktisk og skolepolitisk art. Prosjektet er fullfinansiert gjennom eksternt rekrutteringsstipend.

Dr. stipendiat Silje Valde Onsrud. Veileder professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 12: Profesjonsetikk – et pågående prosjekt

Delprosjektet retter oppmerksomheten mot et alltid eksisterende, kraftfullt og karakteristisk aspekt ved yrkesutøvelsen, men likevel lite begrepsliggjort og lite debattert tema innenfor profesjonsproblematikk: profesjonsetikk. Prosjektet søker, med utgangspunkt i konkrete eksempler på lærerpraksis å introdusere, begrunne og begrepsliggjøre begrepet ”profesjonsetikk” som studieområde i profesjonsforskning. Først diskuteres kort hva som her menes med begrepet, hvilken estetikkforståelse og hvilke estetiske tradisjoner det er forankret i, og på hvilken måte det kan ha relevans innenfor profesjonsforskning. Deretter redegjøres for to case studier som viser hvordan estetiske aspekter manifesteres innenfor hverdagslige profesjonspraksiser. Forstørrelsesglasset rettes mot to lærere i virksomhet og hvordan profesjonsetiske spørsmål virkeliggjøres gjennom deres praksisformer. Det viser også hvordan politiske implikasjoner av tildels meget kompleks natur ligger innskrevet i estetiske praksiser i profesjonsutøvelse. I denne sammenhengen blir relasjonen mellom kunnskap, makt og utformingen av subjektet av sentral betydning. Med utgangspunkt i innsikter fra eksemplene løftes profesjonsetiske diskusjoner opp på et mer prinsipielt og generelt nivå. Det foldes ut et spenn av profesjonsetiske problemstillinger som blir viktige å gripe fatt i for å kunne forstå hvordan profesjoner og profesjonsutøvelse utformes og får betydning i det offentlige rommet og i relasjon til samfunnsutvikling.

Professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 13: Lærerprofesjonalitet i kulturelle møter – et nylig oppstartet dr. gradsprosjekt

Lærerprofesjonalitet innebærer også å kunne utvikle og håndtere reflekterte didaktiske strategier i møtet mellom kulturer. I dette PhD - prosjektet begrepsliggjøres og posisjoneres profesjonskunnskap relasjonelt innenfor en større problematikk omkring utdanningens rolle i samfunnet og dens funksjon i en utviklingssammenheng. Prosjektet fokuserer mot hvordan didaktiske utfordringer kan variere innenfor ulike kulturelle settinger og hvordan de kan fungere som redskap til å overvinne fattigdom. Prosjektet, som er fullfinansiert fra KD som rekrutteringsstipend, studerer hvilke kvaliteter læreren særlig bør ha for å realisere denne målsetting. Feltarbeidet er gjennomført mellom des. 2009 og juni 2010. Prosjektet er del av rammeprojektet ”The Global Teacher”

Dr. stipendiat Reidun Faye. Veiledere I.aman. Marit Tjomsland UiB/prof. Thorolf Krüger

Delprosjekt 14: Den IKT - kompetente lærer – et nettopp oppstartet prosjekt

Lærerprofesjonalitet refererer i dette prosjektet primært til evne til kritisk etisk refleksjon omkring det å anvende biblioteket som digital læringsressurs. Dette korresponderer godt med de digitale kompetansemålene som ligger i Kunnskapsløftet. Prosjektet er et

kompetanseutviklingsprosjekt, og samtidig et fou - prosjekt bl.a. i den forstand at kunnskap om IKT-bruk hos studenter utvikles gjennom systematisk og analytisk virksomhet. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom HiB, seks utvalgte praksisskoler og Hordaland fylkesbibliotek. Det er delfinansiert fra HiB, og det søkes om ytterligere støtte gjennom regjeringens fireårige program for skolebibliotekutvikling. Prosjektet er i gang og har bl.a. arrangert en større internasjonal konferanse ("Pestalozzi-konferansen") i Bergen, sept. 2010. Det vil oppholde seg ved utfordringer knytte til informasjonskompetanse fra tre perspektiver: et internasjonalt, et europeisk, et nasjonalt og et Bergenslokalt perspektiv.

Førsteamanuensis Dr. Kari Flornes

Delprosjekt 15: Lærere som deltakere i skoleutviklingsarbeid – et pågående prosjekt

Lærerprofesjonalitet har bl.a. å gjøre med det å forstå og iverksette organisasjonsutviklingsprosesser i skoler. Formålet med delprosjektet er intern kompetanseheving og i særlig grad på temaer lærende organisasjoner og aksjonsforskning. Det er organisert som et samarbeid med tre skoler i Bergen, med senteret NoraAforsk ved Høgskolen i Tromsø og evt. med Henvær-Senteret ved Høgskolen i Vestfold. Prosjektet er utviklet med støtte i driftsmidler fra HiB og fra (kr. 50 000) fra NFR.

Mer om prosjektet: <http://www.hib.no/senter/suf/Larendeskoler.asp>

Førsteamanuensis dr. Jan Helge Kallestad og førstelektor Nina Grieg Vig

Delprosjekt 16: Visuelle og auditive forstyrrelser innvirkning på konsentrasjonen – et pågående prosjekt

Lærerprofesjonalitet impliserer evne til diagnostisering, kjennskap og beredskap til å håndtere funksjonshemninger.. Dette prosjektet omhandler barn og unge med ADD (oppmerksomhetsforstyrrelse uten hyperaktivitet). Målet er å utvikle tverrfaglig kunnskap knyttet til oppmerksomhet generelt, og visuell og auditiv oppmerksomhet generelt. Dette for å kunne gi en dypere innsikt i årsaker til forstyrret oppmerksomhet og øke muligheten for bedre oppfølging og tilrettelegging gjennom en mer treffsikker metodikk i skole og forskole. Prosjektet er et samarbeid med LeDoux og Kaplan, New York. Informasjonsvideo er laget.. Prosjektet er delfinansiert gjennom helsedirektoratet.

Førsteamanuensis PhD Gunvor B. Wilhelmsen og høgskolelektor Bente Hvidsten

Delprosjekt 17: "Project on Assessment of Young Learner Literacy in a Foreign Language" (AYALLIT) – et pågående prosjekt

Prosjektet sikter mot å utvikle profesjonalitet gjennom bevissthet og kyndighet i å diagnostisere stadier i språkutvikling, Det arbeider med å utvikle og anvende metoder og materiell for å beskrive og vurdere lese - og skriveutvikling hos grunnskoleelever, for derved å kunne identifisere stadier elever befinner seg på og passerer gjennom i deres lesing og skriving. Deretter å utvikle og gi dem tilpassede og motiverende oppgaver og materiell og arbeide med. Det er et samarbeidsprosjekt med to skoler i Bergen og skoler i Litauen, Slovenia og Spania, og er finansielt støttet av European Centre for Modern Languages (ECML), av HiB 40 000) og NFR. Prosjektet er administrert og faglig drevet av en gruppe europeiske språkesperter hvorav en er tilsatt ved HiB/AL. Det innebærer longitudinelle (klasseromsbaserte) studier av elever som leser og skriver fremmedspråk. AYALLIT

ekspertgruppe holder møter hvor deskriptorer blir forfinet og nye standarder utviklet. I 2010 har prosjektet avholdt et arbeidsseminar i Graz, Østerrike, og etter det i september arrangert en workshop for alle medlemsland i Europarådet vil delta.

Mer om prosjektet: <http://www.hib.no/senter/suf/AssessmentofYoungLearnerLiteracy.asp>

Professor dr. Angela Hasselgren

Delprosjekt 18: Instrumentallærerpraksis som profesjonsutøvelse – et pågående masterprosjekt

Diskusjoner omkring det å forstå yrkesformer som profesjoner er blitt stadig mer påfallende de senere år. Dette er reflektert i bl.a. sterke profesjonsorienterte føringer i sentrale styringsdokument, i nyere etableringer av profesjonsrettede PhD-programmer, i forskningsprogrammer rettet mot profesjoner, i yrkesutdannings selvforståelser formulert i strategiske planer, i fremveksten av profesjonslitteratur og i debatter i det offentlige rom bl.a. internasjonalt om New Professionalism. Etersom profesjonsbegrepet og kriterier på profesjoner i denne diskusjonen kan fungere som teknologi for kunnskap og også for klassifisering/marginalisering av yrkesgrupper, blir det viktig å bringe inn stemmer fra ulike former for yrkesutøvelse inn i profesjonsdebatten. Dette prosjektet fokuserer mot musikk lærere, nærmere bestemt mot instrumentallærere. I prosjektet, gjøres nærstudier av seks musikk lærere i kulturskolen. Med utgangspunkt i deres refleksjoner omkring egen hverdagslig yrkespraksis er ambisjonen med prosjekter er å forstå ”hva er karakteristiske trekk ved instrumentallærerens yrkesutøvelse”, og føre slike trekk inn i en diskusjon i forhold til mer tradisjonelle kjennetegn ved profesjonsutøvelse. Med dette signaliseres også en ambisjon om å utfordre mer tradisjonelle oppfatninger om hva som i dag kan regnes som profesjoner, og derved også gi bidrag som, potensielt sett, kan utvide og/eller utfordre til reformulering av eksisterende profesjonsteori.

Masterstudent Randi Vangen. Veileder prof. Thorolf Krüger

FORSKNINGSOMRÅDE IV: Utdanningspraksiser og lærerprofesjonalitet

Delprosjekt 19: Lærerutdanningen som kunnskapsorganisasjon og danningsarena – et makt/viten perspektiv – et pågående prosjekt

Gjennom sitt samfunnsmandat og – oppdrag som leverandør av lærere med profesjonalitet må lærerutdanningen kunne anses som en svært sentral arena innenfor feltet. Dette utfordrer til en nærmere utforskning av lærerutdanningen som kunnskapsorganisasjon og danningsarena, og også til utvikling av begrepsapparat som gjør slik utforskning mulig. I dette prosjektet drøftes først begrepet utdanningsinstitusjon. Deretter problematiseres, med lærerutdanning som eksempel - hva et sosialt epistemologisk perspektiv på (utdannings)institusjonell virksomhet innebærer og hvilke potensialer det kan representere for å forstå danningsarenaer, danningsprosesser og – mekanismer. I dette ligger ikke bare hvordan subjekter (for eksempel studenter og utdannere) dannes innenfor institusjonspraksiser, men også hvordan danningsarenaene i seg selv og de anordninger, fag og praksiser som konstituerer disse, også utformes. I utforskning av dette blir forholdet mellom makt og

kunnskap sentralt. Dette forholdet drøftes og hvordan det er innskrevet i ulike aspekter ved lærerutdanning og ved forskning både på og i lærerutdanning, og også derved hvordan det er med på å utgjøre vilkår for den dannings som kan finne sted.

Professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 20: Profesjonalitet i musikk lærerutdanningen. Et bidrag til forståelse av utdanningsinstitusjoner som teknologi for utforming av profesjonalitet - et avsluttet masterprosjekt

Prosjektet som var et masterarbeid ble gjennomført på normert tid og avsluttet vår 2009. Prosjektet var svært viktig både gjennom sitt tema "Lærerprofesjonalitet i musikk lærerutdanningen", men også ved at det ble gjennomført i et sosialt epistemologisk grep slik dette kortfattet er beskrevet i beskrivelsen for forskningsprogrammet. Prosjektet, som utforsker hvordan sosio - kulturelle omstendigheter i utdanningen etablerer vilkår for hvordan lærestudenter konstruerer kompetanse og profesjonsidentitet, ble avsluttet juni 09. Prosjektet er også formidlet via DVD/Video, og vil bli lagt ut på nett.

Masterstudent Gro Espedal. Veileder professor Thorolf Krüger

Delprosjekt 21: Utforming av profesjonsidentitet/profesjonalitet i studieløp: en komparativ studie mellom to ulike studieorganiseringer – et dr.gradsprosjekt

- a) Dette dr. prosjektet organiseres som et komparativt prosjekt. Utvalgte studenter fra ordinær allmennlærerutdanning studeres parallelt med studenter ved et alternativt organisert studieløp, "Skolebasert allmennlærerutdanning", hvor blant annet praksisskolen utgjør en utvidet studiearena, og hvor samarbeid mellom praksislærer og lærerutdannere vil foregå i større fellesskap. Gjennom observasjoner, samtaler og ulike institusjonsanalyser undersøkes hvordan yrkesidentitet og profesjonalitet premisslegges, forhandles, etableres og befestes/endres hos lærestudentene. Prosjektet, som starter opp april 2010, er fullfinansiert som rekrutteringsstipend.

Dr. stipendiat Gro Espedal . Veiledere Prof. Svein Lorentzen NTNU og prof. Thorolf Krüger

- b) Dette delprosjektet knytter seg til det ovenstående. Det fokuserer mot potensielle endringer i praksislæreres funksjoner som følge av endrede studieorganiseringer som beskrevet i 20 a). Delprosjektet studerer hvordan endrede utdanningsvilkår får betydning for hvordan denne gruppen utdannere, dvs. praksislærerne, gjør og organiserer sine erfaringer og hvordan de konstruerer sin utdanneridentitet/sitt profesjonelle selv. Prosjektene 20a) og 20b) foregår parallelt med og i nær sammenheng med hverandre, og vil også trekke på empiri fra hverandre.

Høgskolelektor Siv Yndestad Borgen

Delprosjekt 22: Lærerutdanneren som dannelsingsagent – et planlagt prosjekt

En svært sentral aktør i lærerutdanningsfeltet er lærerutdanneren selv. De valg og vurderinger og debatter om og utforminger av utdanningsorganiseringer etc. som han/hun deltar i antas å legge sterke føringer på utforming av utdanningspraksiser og på studenters deltakelser i disse, og derved på danningen til profesjonell yrkesutøvelse. Men tross denne viktige strategiske

posisjon i feltet fins svært lite forskningsbasert kunnskap om denne aktøren; vi vet ikke mye om hvem utdannerne er; om deres profesjonelle selv som utdannere; om hva som karakteriserer deres utdannerprofesjonalitet, hvilke profesjonsidealer styrer vedkommendes funksjon som utdanner og om hvordan de kunnskapstradisjoner og – kategorier de medierer gjennom hverdagspraksiser, strukturerer utforming av profesjonalitet hos studentene. Prosjektet utforsker også de mangfoldige vilkår som utdannerfunksjonen er innvevd i og de mekanismer som utformer utdannerpraksis. Studien, som også organiseres med deltakere fra en rekke forskjellige fag og fra andre høyskoler, som del av UH-nett vest prosjekt, gjennomføres som en komparativ undersøkelse mellom lærerutdannere i nordiske land.

Førsteamanuensis PhD Tom Are Trippestad

Delprosjekt 23: Lærings samtalen i matematikkfagets praksis (LIMP) – et pågående prosjekt om didaktiske (utdannings)praksiser i lærerutdanningen – et pågående prosjekt

Delprosjektet, som utforsker hvordan profesjonalitet utformes i samarbeid med skoler i praksisfeltet, startet opp høsten 07, er planlagt å eksistere i to år fremover. Det studerer læringsprosesser/kunnskapsutvikling og kommunikative vilkår for læring slik det foregår i forholdet mellom studenter, lærer og didaktikere, og spesielt hvordan praksisopplæringen danner vilkår for studenters læringsprosesser og deres profesjonalitetsutvikling som lærere i matematikk. Det utforsker også hvordan kvaliteter ved læringssituasjoner har betydning for kvaliteter ved læring. Prosjektet bidrar også til innsikt i hvordan matematisk kompetanse kan fungere som grunnlag for aktiv, skapende, kritisk og ansvarsbevisst deltakelse i samfunnet. Prosjektet er 4 – årig og støttet av NFR med ca. 4 mill. For informasjon om prosjektet, deltakelser og produksjon se nettadresse: <http://www.hib.no/fou/limp/index.html>.

Professor dr. philos Marit J. Høines

Delprosjekt 24: ”Ny i Hordaland” – mentorvirksomhet som strategi for utvikling av lærerprofesjonalitet – et pågående prosjekt

Lærerprofesjonalitet utvikles ikke bare gjennom formell lærerutdanning, men også gjennom praktisk lærerarbeid. En særlig viktig periode i utvikling av lærerprofesjonalitet synes å være det første året som lærer. I den sammenheng har Høgskolen gjennom flere år allerede deltatt i en ordning med mentoring/veiledning av nyutdannede lærere i Hordaland. Bl.a. så har Høgskolen i Bergen i 08/09 ansvar for 100 nyutdannede lærere. Tiltaket, som ble lansert i Stortingsmelding 11 2008-2009, retter seg mot lærere i barnehagen, grunnskolen og i den videregående skolen, er nå etablert som en fast ordning til alle førsteårslærere som en viktig strategi i utvikling av lærerprofesjonalitet. Delprosjektet utforsker gjennom ”følgeforskning” i veiledningskonferanser og – samtaler og gjennom seminarer, mekanismer for utvikling av profesjonalitet og av mestring av yrket. Samtidig tilbyr det assistanse for å reflektere over erfaringer og videreutvikle sin egen kompetanse i yrket. Tiltaket er initiert og finansielt støttet av Utdanningsdirektoratet. Prosjektet (ved HiB) er dokumentert via DVD/video. Det vil også bli lagt ut på HiB TUBE.

Førstelektor Grete Nordvik og førstelektor Gerd Grimsæth

Delprosjekt 25: Lærerarbeid, lærerutdanning og etisk ansvar – et pågående prosjekt

Lærerprofesjonalitet impliserer grunnleggende sett etiske problemstillinger. Dette prosjektet fokuserer på yrkesetisk kompetanse i profesjonsutdanninger høgsolen gir tilbud om. Med utgangspunkt i nyere (nyaristotelisk) dydsetikk og kommunitaristiske tradisjoner, og også med åpenhet mot fenomenologiske perspektiv vil prosjektet utforske hva og hvordan er en god profesjonsutøver og profesjonsutdanner, med primærfokus mot lærerutdanning/lærerpraksis. Aktuelle delaspekter vil være; juss og etikk (ulike perspektiver i forståelsen av ansvar), profesjonsetikk og språk (profesjonsetikkens terminologi), profesjonstikk og didaktikk og yrkesetiske retningslinjer i profesjonsutøvelsen. Prosjektet har arrangert nasjonal konferanse "Lærerarbeid og etisk ansvar" 23. mars 2009. Konferansen er dokumentert ved DVD/Video og vil bli lagt ut på HiB TUBE. Mer om prosjektet/konferansen:

<http://allmenningen/organisasjonen/aktuelt/al/2009/nettmote-med-ledelsen13/>

Førstelektor Torstein Selvik

Forventninger om ny innsikt

Programmets ambisjoner er å utvikle forskningsbasert innsikt om lærerarbeid som profesjonsutøvelse og om lærerprofesjonalitetens vilkår, dens fremtredelsesform og effekt. Slik ny innsikt vil kunne innebære bl.a. problematisering, rokking ved og evt. reformulering av profesjonsbegrepet med relevans for (alle fag og fagområder i) lærer- og lærerutdanningsvirke. Det vil også kunne innebære og utvikle kunnskap om sammenhenger mellom formede og formende didaktiske praksiser, kunnskap og danning utviklet på empirisk grunnlag, og forhåpentligvis introdusere av nye livskraftige og levedyktige representasjonsformer og begrep angående lærerkunnskap. Samtidig vil det bidra til utvikling av relevante forskningstilnæringer om lærerarbeid og også gi grundig innsikt i systematisering og problematisering av (lærer)profesjonslitteratur.

Internasjonal og nasjonal tilknytning

Programmet vil være kontinuerlig forankret også i internasjonal forskning. Det er allerede, gjennom mange av delprosjektene tilknyttet en rekke sterke internasjonale og nasjonale miljøer.

Styring av prosjektet

Programmet, som helhet, vil være koordinert av Senter for utdanningsforskning v/professor Thorolf Krüger og senterleder Tom Are Trippestad. Den interne styringsgruppen utgjøres, i tillegg til disse to, av professor Inger Eriksson. Programmet har også en ekstern rådgivningsgruppe som består av Associate Professor John Krejsler, Danmarks Pædagogiske Universitet og Associate Professor Berit Bae, Universitetet i Oslo.

Plan for dokumentasjon og formidling

Prosjektene i programmet vil formidle forskningen på ulike måter; artikler, nettsider, seminarer/konferanser/foredrag, kronikker osv. Programmet har ambisjon om i løpet av de første fem år bidra til å produsere 2 bøker og minst 10 artikler i tidsskrifter som tematisk sett vil være de mest aktuelle. Det vil bli gjort audio-visuelle dokumentasjoner av alle delprosjekter som ønsker det. Filmer som er laget, vil bli lagt ut innenfor en samlet strategi som utvikles i forbindelse med HiB TUBE. Slik dokumentasjon og formidling skjer bl.a gjennom video/DVD og på nett, og da både som prosessdokumentasjon og som dokumentasjon av ferdig produkt.

”Lærerprofesjonalitet” sam-tenkes og sam-ordnes med den øvrige virksomheten i Senter for utdanningsforskning. Eksempelvis har senterets Forum for utdanningsvitenskap og dannelsesproblematikk (FORUD) i mente tidsaktuelle delprosjekt innenfor

”Lærerprofesjonalitet” når foredragstemaer lanseres, formidling skjer, seminarrekker planlegges, eller når invitasjoner av internasjonale bidrag foretas.